

รายงานการเข้าร่วมโครงการเอพีโอ
23-CL-22-GE-WSP-A : Workshop on Community-based Sustainable Agriculture
ระหว่างวันที่ 28-30 พฤศจิกายน 2566
ผ่านระบบออนไลน์ (Zoom Meeting)

จัดทำโดย นางณัฐชลธร ชยุดพงศ์พันธ์
นักวิชาการ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)
วันที่ 31 มกราคม 2567

ส่วนที่ 1 เนื้อหา/องค์ความรู้จากการเข้าร่วมโครงการ

1.1 ที่มาหรือวัตถุประสงค์ของโครงการโดยย่อ

องค์การเพิ่มผลผลิตแห่งเอเชีย (Asian Productivity Organization : APO) ได้จัดกิจกรรม Workshop on Community-based Sustainable Agriculture รหัสโครงการ 23-CL-22-GE-WSP-A ระหว่างวันที่ 28-30 พฤศจิกายน 2566 ผ่านระบบออนไลน์ (Zoom Meeting) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้แนวทางเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานชุมชน หรือ CBSA ที่ประสบความสำเร็จจากประเทศต่างๆ ทั้งในด้าน การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

1.2 องค์ความรู้ที่ได้จากกิจกรรมต่างๆ

เกษตรกรรมอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานชุมชน หรือ CBSA ถือเป็นแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้นได้อย่างยั่งยืน โดยกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ได้ผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยและมีคุณภาพ สามารถสร้างรายได้ผ่านการค้าที่เป็นธรรม ทั้งนี้ แนวทาง CBSA ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้และลุกขึ้นมาจับบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนของตนเอง ตั้งแต่การร่วมกันกำหนดเป้าหมายหรือโจทย์การพัฒนาในพื้นที่ การวางแผนงาน การร่วมลงมือปฏิบัติงาน และการติดตามผลงานเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุง เนื่องจาก CBSA เชื่อว่าคนในพื้นที่คือกุญแจสำคัญของความสำเร็จเพราะเป็นคนเข้าใจปัญหาของพื้นที่ได้ดีที่สุดและมีความต้องการแก้ไขปัญหาที่ตนเองต้องการ

หลายประเทศมีการพัฒนาเกษตรกรรมที่มีหลักการพื้นฐานคล้ายคลึงกับแนวทาง CBSA ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

อินเดีย :

ประเทศอินเดียถือเป็นประเทศเกษตรกรรม มีประชากรทำอาชีพเกษตรกรจำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและมีรายได้ต่ำ ขาดความรู้และการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม องค์กรช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย หรือ Farmers Producers Organisation (FPO) เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรรายย่อยครอบคลุมตั้งแต่เรื่องปัจจัยการผลิต ความรู้การทำเกษตรกรรมสมัยใหม่ การแปรรูปและการตลาด

การทำงานของ FPO ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากหลากหลายสาขาความเชี่ยวชาญเพื่อให้ องค์กรสามารถช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยได้หลากหลายด้าน มีวัตถุประสงค์องค์การหลักคือการช่วยเกษตรกรให้มีรายได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น องค์กรจึงมีบริการต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือเกษตรกร ดังนี้

- 1) ช่วยเกษตรกรให้เข้าถึงปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและราคาเหมาะสม เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ เป็นต้น
- 2) ช่วยสนับสนุนอุปกรณ์หรือเครื่องจักรอำนวยความสะดวกสำหรับให้เช่าหรือซื้อ
- 3) ช่วยให้สามารถเข้าถึงการตลาดที่ใหญ่ขึ้นและเป็นธรรม
- 4) ให้บริการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ

ตุรกี :

ตัวอย่าง TVELC (Tahtaciörencik Village Ecological Living Collective) เป็นรูปแบบความร่วมมือของชุมชนเกษตรปลอดภัยแห่งหนึ่งที่มีชื่อว่า Tahtaciörencik ในประเทศตุรกี ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กที่ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยึดถือการทำเกษตรที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ฟาร์มสำหรับเกษตรกรรมที่มีในหมู่บ้านจึงมีขนาดเล็กระดับครัวเรือน แต่เน้นการเพาะปลูกที่มีความหลากหลายและไม่ใช้สารเคมี นอกจากนี้ ชุมชนมีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มสมาชิก มีประธาน ผู้ประสานงาน และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เช่น การรวบรวมสินค้าที่หลากหลายของชุมชนเพื่อจำหน่ายให้ผู้บริโภคโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง การทำเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนโดยสมาชิกต้องควบคุมคุณภาพการผลิตที่ดีสามารถให้ผู้บริโภคเข้าเยี่ยมชมสถานที่ผลิตได้ และการจัดงานเทศกาลอาหารดึงดูดนักท่องเที่ยวช่วยให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยวอยู่ที่พัก-ร้านอาหาร เป็นต้น

เกาหลี :

ช่วงปลายทศวรรษ 1960 ประเทศเกาหลีประสบปัญหาความยากจนและขาดแคลนอาหาร ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมซึ่งมีรายได้ต่ำ ผู้คนในชนบทจึงนิยมย้ายเข้าเมืองเพื่อหางานทำ เกิดผลกระทบที่ตามมาคือปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร

รัฐบาลจึงมีแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ระดับชุมชนท้องถิ่น) ด้วยการขับเคลื่อนที่ชื่อ Seamaul Undong หรือขบวนการพัฒนาชุมชนโดยชุมชน ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ ความคิดพึ่งพาตนเองเป็นหลัก (ไม่รอความช่วยเหลือจากรัฐ) และคนในชุมชนมีเป้าหมายและความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยมีภาครัฐให้เงินอุดหนุนแก่ชุมชนเพื่อพัฒนาโครงการ

Seamaul Undong ถือเป็นตัวอย่างเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนโดยชุมชน (CBSA) ช่วยให้เกิดการยกระดับมาตรฐานชีวิตของคนในชนบท (มีโครงสร้างพื้นฐานที่ดี) ส่งเสริมให้คนในชุมชนชนบทมีการศึกษาที่ดีขึ้น และช่วยให้เกษตรกรในชนบทมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (สามารถลดต้นทุนเพิ่มผลผลิต สร้างรายได้มากขึ้น)

แนวทาง Seamaul Undong ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าช่วยให้ประเทศเกาหลีสามารถพัฒนาเศรษฐกิจและลดความยากจนได้ จึงมีการวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งเสริมให้แนวทาง Seamaul Undong ประสบความสำเร็จได้ ดังนี้

- 1) รัฐบาลให้อิสระแก่ประชาชนในชุมชนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
- 2) รัฐบาลให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดโจทย์การพัฒนาและวางแผนงานโครงการด้วยชุมชนเอง
- 3) รัฐบาลมีการอบรมเพิ่มทักษะที่จำเป็นให้แก่ผู้นำชุมชน
- 4) รัฐบาลมีเกณฑ์การจัดระดับชุมชนพึ่งพาตนเองเป็น 3 ระดับ ได้แก่ A (ระดับดีเยี่ยม) B (ระดับดี) และ C (ระดับพื้นฐาน) ซึ่งชุมชนแต่ละระดับจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนมีความพยายามในการยกระดับชุมชนตนเองให้ดีขึ้น เพื่อจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐมากขึ้น
- 5) รัฐบาลมีการเลือกชุมชนที่มีศักยภาพและฐานทรัพยากรท้องถิ่นที่น่าสนใจ มาต่อยอดพัฒนาได้

ตัวอย่างโครงการ Seamaul Undong ในปี 2023 ที่ประเทศเกาหลีดำเนินการอยู่ เช่น การสร้างชุมชนวัฒนธรรมที่มีสุขภาพดีและมีความสุข การส่งเสริมชุมชนสีเขียวสู่ความเป็นกลางทางคาร์บอน เป็นต้น

ฟิลิปปินส์ :

ภายใต้แผนการพัฒนาประเทศฟิลิปปินส์ มีวาระการปฏิรูปที่เรียกว่า OneDA กำหนดเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรสู่เกษตรสมัยใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาหารปลอดภัย การสร้างรายได้ และการพัฒนาเกษตรกรรมพร้อมรับมือสภาวะอากาศที่เปลี่ยนแปลง โดยวางแผนพัฒนาปฏิบัติการไว้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น

ทั้งนี้ กรณีศึกษาจากประเทศต่างๆ ช่างต้น สามารถสรุปปัจจัยความสำเร็จของแนวทาง CBSA ได้ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ : สนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนเองตามความต้องการและต้นทุนที่มีในชุมชน

2. การกำหนดเป้าหมายเป็นความยั่งยืน : ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ รักษาความสมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตและแร่ธาตุในดิน ลดการใช้สารเคมีหรือสารสังเคราะห์ เป็นต้น

3. การให้ความสำคัญกับสิทธิความเท่าเทียม : เห็นความสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐานและการให้การศึกษา การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรสำคัญได้อย่างเท่าเทียมกัน สนับสนุนการค้าที่เป็นธรรม การเปิดโอกาสให้สตรีสามารถมีอาชีพที่เลี้ยงดูตนเองได้

ส่วนที่ 2 ประโยชน์ที่ได้รับและการขยายผลจากการเข้าร่วมโครงการ

การเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ได้เรียนรู้หลักการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานชุมชน จากหลายประเทศที่มีปัญหา บริบทชุมชนและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์กับงานได้ ดังนี้

● ประโยชน์ต่อตนเอง :

- ช่วยปรับกระบวนการคิดสำหรับการพัฒนาข้อเสนอโครงการ คือ ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการศึกษาปัญหาและความต้องการของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้น เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์โครงการที่เหมาะสมและสามารถช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้จริง เกิดผลกระทบที่วัดผลได้
- ได้แนวคิดใหม่ในการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน โดยจะสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการมากขึ้น ตั้งแต่การตั้งเป้าหมายกิจกรรม การวางแผนงาน และการประชุมสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของต่อผลงานมากขึ้น
- การช่วยเหลือชุมชนหรือเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายต้องคำนึงถึงต้นทุนพื้นฐานที่มีในท้องถิ่นนั้นด้วย ทั้งทรัพยากรคน ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
- การพัฒนาโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ใดๆ ควรมองเห็นภาพรวมตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อให้เกษตรกรเกิดรายได้และเกิดความต่อเนื่องในการใช้ประโยชน์องค์ความรู้ต่อไป

● ประโยชน์ต่อหน่วยงานต้นสังกัด :

- สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการพัฒนาข้อเสนอโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยี

● ประโยชน์ต่อสายงานหรือวงการวิชาชีพในหัวข้อนั้นๆ :

- หลักการสำคัญของพัฒนาโครงการเพื่อความยั่งยืน คือ การส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายในชุมชนท้องถิ่นเข้าใจ และสามารถเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง
- สามารถสร้างผลกระทบจากงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน